

Убивства за абеткою

Автор:

Агата Крісті

Убивства за абеткою

Агата Крісті

Еркюль Пуаро

Скоєно серію жахливих убивств. Вирішуючи, хто стане наступною жертвою, злочинець звертається... до абетки. У гру вступає неперевершений детектив Еркюль Пуаро. Перед кожним убивством невідомий надсилає детективові листа, в якому пише, де й коли знову проллється кров, проте поліція й Пуаро щоразу не встигають урятувати жертву. Ланцюжок доказів приводить до потенційного вбивці – непримітного комівояжера, продавця панчіх Александра Каста. Та раптом абеткова схема дає збій, і Пуаро розуміє, що вбивця – хтось інший....

Агата Крісті

Убивства за абеткою

Агату Крісті знають у всьому світі як королеву детективу. Близько мільярда примірників її творів продано англійською мовою, ще мільярд – у перекладі 100 іноземними мовами. Вона – найпопулярніший автор усіх часів. За кількістю перевидань її книжки поступаються лише Біблії та творам Шекспіра. Вона – автор 80 детективних романів та збірок оповідань, 19 п'єс і 6 романів, опублікованих під ім'ям Мері Вестмейкот.

Перший роман Агати Крісті – «Таємнича пригода в Стайлзі» – був написаний наприкінці Першої світової війни, в якій письменниця брала участь, перебуваючи у волонтерському медичному загоні. У цьому романі вона створила образ Еркюля

Пуаро – маленького бельгійського детектива, якому судилося стати найпопулярнішим героєм у літературі детективного жанру після Шерлока Холмса. Цей роман був опублікований у видавництві «Бодлі-Гед» 1920 року.

Після цього Агата Крісті щороку видавала по книжці, а 1926-го написала свій шедевр – «Убивство Роджера Екрйда». То була її перша робота, опублікована видавництвом «Коллінз», що започаткувала плідну й ефективну співпрацю, яка тривала 50 років і спричинилася до створення 70 книг. «Убивство Роджера Екрйда» стало також першою книжкою Агати Крісті, яка була інсценована – під назвою «Алібі» – і успішно поставлена на одній із лондонських сцен Вест-Енду. «Пастка на мишей», найславетніша п'єса письменниці, була вперше поставлена 1952 р. й не сходить зі сцени протягом найтривалішого часу в історії театральних вистав.

1971 р. Агата Крісті отримала титул Дами Британської Імперії. Вона померла 1976 р., а кілька її творів вийшли друком помертно. Найуспішніший бестселер письменниці – «Сонне вбивство» – з'явився друком дещо згодом у тому ж таки році, після чого вийшли її автобіографія та збірки оповідань «Останні справи міс Марпл», «Пригода в затоці Поленза» й «Поки триває світло». 1998 р. «Чорна кава» стала першою з п'єс Агати Крісті, на сюжеті якої побудував свій роман інший автор, Чарлз Осборн.

Джеймсу Воттсу, одному з моїх найвідданіших читачів

Передмова

капітана Артура Гастінгса, офіцера Британської імперії

Цього разу я відійшов від своєї звичної практики описувати лише ті випадки та сцени, свідком яких був сам. Тому окремі розділи написані від третьої особи.

Хочу запевнити читачів, що події, описані в цих розділах, достовірні. Якщо я дозволив собі певну поетичну вольність, описуючи думки та почуття персонажів,

то лише тому, що вважаю: я встановив їх із достатньою точністю. Можу додати, що все це «перевірив» мій друг, сам Еркюль Пуаро.

На закінчення скажу: якщо я надто детально описав деякі другорядні особисті стосунки, які виникли внаслідок цієї дивної серії злочинів, то саме тому, що ніколи не можна недооцінювати людську природу. Еркюль Пуаро свого часу дуже драматично показав мені, що романтика може бути побічним продуктом злочину.

Щодо розв'язання таємниці вбивства за абеткою можу лише сказати, що, на мій погляд, Пуаро проявив справжню геніальність, вирішивши задачу, зовсім не схожу на ті, що траплялися йому раніше.

Розділ перший

Лист

У червні 1935 року я повернувся з ранчо в Південній Америці, щоб провести приблизно півроку на батьківщині. Там для нас настали важкі часи. Як і всі інші, ми постраждали від економічної кризи. Я мав вирішити деякі справи в Англії, які, як гадав, могли успішно завершитися лише завдяки моему особистому втручання. Дружина залишилася наглядати за ранчо.

Навряд чи варто згадувати, що, тільки-но прибувши в Англію, я кинувся шукати свого старого друга Еркюля Пуаро.

Я знайшов його в одній із квартир із готельною обслугою в новобудові Лондона. Я звинувачував його в тому (і він погодився зі мною), що він вибрав саме цю будівлю лише через її строгі геометричні форми та пропорції.

– Саме так, мій любий друже, симетрія тут милує око, вам не здається?

Я відповів, що тут аж забагато прямих кутів, і, натякаючи на старий жарт, запитав, чи в цьому суперсучасному готелі курей не змушують нести квадратні яйця.

Пуаро щиро розсміявся.

– О, ви це пам'ятаєте? Шкода, та ні. Наука не змусила курей відповідати на запити сьогодення. Вони й досі несуть яйця різних розмірів та забарвлення.

Я з любов'ю подивився на друга. Він мав чудовий вигляд, наче ми бачилися лише вчора.

– Пуаро, ви в прекрасній формі, – сказав я. – Ви взагалі не постаріли. Насправді, якби це було можливо, я б сказав, що у вас менше сивих волосин, ніж колись.

Пуаро аж засяяв.

– І чому це неможливо? Так і є.

– Ви маєте на увазі, що ваше волосся із сивого стає чорним, а не навпаки?

– Точнісінько.

– Але це ж науково неможливо!

– Не зовсім.

– Тоді це щось екстраординарне. Це протиприродно.

– Як завжди, Гастінгсе, ви мила й наївна душа. Роки вас не змінили! Ви сприймаєте факт і відразу ж видаєте його пояснення, навіть не помічаючи, що це робите.

Я здивовано втупився в нього.

Не кажучи ні слова, він пішов у спальню й повернувся з пляшечкою, яку вручив мені.

Я взяв її, все ще не добираючи розуму.

На ній було написано:

Ревівіт поверне природний відтінок волосся. Ревівіт – не фарба. У п'яти відтінках – попелястому, каштановому, золотисто-рудому, темно-русявому, чорному.

– Пуаро, – вигукнув я, – ви пофарбували волосся!

– О, нарешті до вас дійшло!

– То ось чому ваше волосся чорніше, ніж коли я вас бачив востаннє.

– Точно.

– Боже мій! – мовив я, відходячи від шоку. – Гадаю, коли я приїду наступного разу, у вас будуть фальшиві вуса. А може, й уже є?

Пуаро затремтів. Вуса завжди були важливими для нього. Він надзвичайно пишався ними. Мої слова зачепили його за живе.

– Ні, ні, справді, mon ami[1 - Мій друже (фр.). (Тут і далі прим. пер.)]. Молю Бога, щоб той день був ще далеко. Фальшиві вуса! Quel horreur![2 - Який жах! (фр.)]

Він енергійно посмикав їх, щоб переконати мене, що вони справжні.

– Вони все ще пишні, – сказав я.

– N'est ce pas?[3 - Хіба ні? (фр.)] Ніколи в цілому Лондоні я не бачив вусів, що зрівнялися б з моїми.

«Ото вже запишався», – подумав я. Але нізащо в світі не сказав би цього, боячись засмутити Пуаро.

Замість цього я запитав, чи й досі він при нагоді займається розслідуваннями.

- Мені відомо, - сказав я, - що ви покинули все багато років тому...

- C'est vrai[4 - Це правда (фр.)]. Я вирощував кабачки! Але сталося вбивство, і я послав кабачки до дідька. І відтоді - я чудово знаю, що ви зараз скажете: я мов примадонна, яка дає прощальний спектакль. І цей спектакль повторюється незліченну кількість разів!

Я розсміявся.

- Це правда. Щоразу кажу собі - це кінець! Та ні, з'являється щось нове! І мушу визнати, що зовсім не переймаюся тим, що не відійшов від справ. Якщо маленькі сірі клітини не тренувати, вони заіржавіють.

- Розумію, - сказав я. - Ви тренуєте їх помірковано.

- Авжеж. Я сам обираю. Для Еркюля Пуаро тепер самі лише «вершки»!

- І багато тепер «вершків»?

- Pas mal[5 - Чимало (фр.)]. Нещодавно я ледве врятувався.

- Від невдачі?

- Ні, ні. - Пуаро знітився. - Але мене, Еркюля Пуаро, мало не прикінчили.

Я присвиснув.

- Винахідливий убивця!

- Радше не винахідливий, а недбалий, - сказав Пуаро. - Саме так, недбалий. Але не будемо про це говорити. Знаєте, Гастінгсе, я значною мірою сприймаю вас як свій талісман.

- Справді? - спитав я. - Чому це?

Пуаро не відповів на запитання прямо. Він продовжував:

– Коли я почув, що ви повертаєтеся, відразу ж сказав собі: щось трапиться. І ми вийдемо на полювання, ми двоє, як у старі добрі часи. Але якщо так, справа буде нетипова. Має бути щось... – він схвильовано махнув рукою, – щось recherche[6 - Вишукане (фр.).] – особливе – fine[7 - Витончене (фр.).]...

В останнє слово він вклав усю його своєрідність, що не надається до перекладу.

– Їй-богу, Пуаро, – сказав я. – Можна подумати, що ви замовляєте вечерю в «Рітці».

– Тимчасом як злочин не можна замовити? Ваша правда, – зітхнув він. – Але я вірю в щастя, у фатум, якщо вам буде завгодно. Ваша доля – бути поруч зі мною й захистити мене від непростимої помилки.

– Що ви називаєте «непростимою помилкою»?

– Не помічати очевидного.

Я прокрутив цю думку в голові, так і не зрозумівши суті.

– Що ж, – сказав за мить, усміхаючись. – І цей суперзлочин уже скоїли?

– Pas encore[8 - Поки що ні (фр.).]. Принаймні... це...

Він замовк. Стурбовано нахмурих чоло. Руки автоматично поправили кілька предметів, які я випадково зачепив.

– Я не впевнений, – сказав він повільно.

У його тоні було щось таке дивне, що я вражено глянув на нього.

Його обличчя все ще хмурилось.

Раптом, рішуче кивнувши, він перетнув кімнату й підійшов до письмового столу біля вікна. Навряд чи потрібно казати, як дбайливо там усе було підписано та розкладено по шухлядках, тому Пуаро відразу ж знайшов необхідне.

Він повільно підійшов до мене з листом у руці. Мовчки перечитав його й подав мені.

– Скажіть мені, топ аті, який висновок можна з цього зробити?

Зацікавлений, я взяв листа.

Його було написано друкованими літерами на цупкому білому папері.

Містере Еркюлю Пуаро,

ви тішите себе тим, що можете розкрити таємниці, які занадто складні для нашої нещасної, твердолобої англійської поліції. Побачимо, містере Велемудрий Пуаро, які ви розумні. Можливо, ця робота видасться непростою. Поглядайте на Андовер двадцять першого числа цього місяця.

Ваш Абеткар

Я подивився на конверт. Адресу також надрукували. – Проштампували в Лондоні, – сказав Пуаро, коли я звернув увагу на штамп. – Ну, і яка ваша думка?

Я лише знизав плечима й повернув йому листа.

– Гадаю, якийсь божевільний.

– Це все, що ви можете сказати?

– А хіба, на вашу думку, це не схоже на божевільного?

– Так, мій друже, схоже.

Його голос був похмурий. Я зацікавлено подивився на нього.

– Пуаро, ви сприймаєте це надто серйозно.

– Божевільного, топ аті, треба серйозно сприймати. Божевілля – річ дуже небезпечна.

– Так, звісно... Про це я не подумав. Та я хотів сказати, що це нагадує якийсь ідіотський розіграш. Може, якийсь намулений ідіот залив за комірець.

– Comment?[9 - Як? (фр.)] Що зробив?

– Нічого, такий вираз. Я про хлопця, який «під мухою». Чорт забирай, про того, хто надто багато випив.

– Merci[10 - Дякую (фр.)], Гастінгсе, фраза «під мухою» мені знайома. То, як ви кажете, може, там нічого більше й немає...

– Але ви думаєте, що е? – запитав я, вражений невдоволенням у його голосі.

Пуаро з сумнівом похитав головою, але нічого не сказав.

– Ви вжили якихось заходів?

– Що тут можна вдіяти? Я показав його Джеппу. Він такої само думки, як і ви. «Тупий розіграш» – ось його слова. У Скотленд-Ярді такі листи отримують щодня.

– Але цей лист ви сприйняли серйозно.

Пуаро повільно мовив:

– Щось у цьому листі, Гастінгсе, мені не подобається. Попри все, його тон привернув мою увагу.

– Але що?

Він похитав головою, взяв листа і знову сховав його у письмовий стіл.

– Якщо ви справді так серйозно його сприймаєте, що б ви могли зробити? – запитав я.

– Ви – людина дії, як завжди! Але що я можу зробити? Поліція графства бачила листа, але не сприйняла його серйозно. Немає відбитків пальців. Не існує жодних підказок, щоб встановити можливого автора.

– Справді, залишилася лише ваша інтуїція.

– Ніякої інтуїції, Гастінгсе. Інтуїція – не те слово. Це мої знання та мій досвід підказують, що тут щось не так.

Він почав жестикулювати, позаяк йому забракло слів. Потім знову похитав головою.

– Може, я роблю з мухи слона. У будь-якому разі залишається тільки чекати.

– Добре, двадцять перше припадає на п'ятницю. Якщо біля Андовера станеться величезне пограбування, тоді...

– О, це буде таким полегшенням.

– Полегшенням? – Я втупився в нього. Це слово, здається, зовсім сюди не пасувало. – Пограбування може викликати тривогу, але навряд чи полегшення! – сказав я.

Пуаро енергійно похитав головою.

– помиляєтеся, мій друже. Ви не розумієте, про що я. Пограбування було б полегшенням, адже звільнило б мій розум від страху перед іншим.

– Перед чим?

– Убивством! – сказав Еркюль Пуаро.

Розділ другий

(Не від імені капітана Гастінгса)

Містер Александр Бонапарт Каст підвівся зі стільця й, жмурячись, оглянув обшарпану спальню. Його спина зацімплена від тривалого сидіння, і він витягнувся на повен зріст. У цю мить випадковий спостерігач помітив би, що містер Каст насправді доволі високий чоловік. Його сутулість та короткозорість справляли хибне враження.

Підійшовши до поношеного пальто, що висіло на дверях, він дістав із кишені коробку дешевих цигарок і сірників. Запалив цигарку й повернувся до столу. Витяг залізничний довідник, заглянув у нього й знову взявся до вивчення надрукованого на машинці списку імен, відтак одне з них відмітив «галочкою».

Був четвер, 20 червня.

Розділ третій

Андовер

Мене вразило погане передчуття Пуаро щодо анонімного листа, якого він отримав, але маю визнати, що все це вискочило мені з голови, коли двадцять перше число таки настало, і згадав я про це лише коли мого друга навідав Джепп – головний інспектор Скотленд-Ярду. Ми знали інспектора з відділу карного розшуку вже багато років, і він щиросердечно привітав мене.

– Не може бути, – вигукнув він. – Це ж капітан Гастінгс повернувся з глушини... як її там? Як у старі добрі часи, ви разом із мсьє Пуаро. Маєте гарний вигляд, лише на маківці трохи порідшало. Та що вдієш, ми всі до цього йдемо. І в мене та сама проблема.

Я трохи поморщився. Адже був певен, що, завдяки старанності, з якою я зачісував волосся назад, на маківку, залисину, на яку натякав Джепп, помітити

було годі. Однак Джепп ніколи не був особливо тактовним, коли йшлося про мене, тому, зробивши добродушне обличчя, я погодився, що ніхто з нас не молодіє.

– За винятком мсьє Пуаро, – сказав Джепп. – Чудова реклама засобу для зміцнення волосся. А на обличчі як усе буває, пишніше, ніж колись. Це ж треба в такому поважному віці стати знаменитістю. Замішаний у всіх голосних справах: убивствах у потягах, літаках, вищих колах, він скрізь – і тут, і там. Відтоді як пішов у відставку, Пуаро прославився.

– Я вже казав Гастінгсу, що я мов примадонна, яка щоразу дає прощальний спектакль, – усміхнувся Пуаро.

– Не здивуюсь, якщо ви закінчите тим, що розслідуватимете власну смерть. – Джепп щиро розсміявся. – А це ідея. Можна написати книжку.

– Доведеться це робити Гастінгсу, – сказав Пуаро, підморгуючи мені.

– Ха-ха-ха! Оце буде сміху, – реготав Джепп.

Я не міг зрозуміти, чому ця ідея здалася йому такою смішною. Зрештою, я вважав цей жарт нетактовним. Пуаро, мій давній друг, старіє. Навряд чи йому приємні жарти про наближення кінця.

Можливо, вираз обличчя якось виказав мої почуття, тому що Джепп змінив тему.

– Ви чули про анонімного листа до мсьє Пуаро? – запитав він.

– Я показував його Гастінгсу, – відповів мій друг.

– Правда, – вигукнув я. – Це вилетіло мені з голови. Чекайте, а про яке число мова?

– Двадцять перше, – сказав Джепп. – Тому я й зайшов. Учора було двадцять перше. Із цікавості я ввечері телефонував у Андовер. Це таки розіграш. Нічого не сталося. Розбите вікно – дитина кидала камінці – та кілька випадків з п'яницями та дебоширами. Отже, цього разу наш бельгійський друг дав маху.

- Зізнаюся, що мені полегшало, - зізнався Пуаро.

- А ви добрячого галасу наробили, - співчутливо сказав Джепп. - Боже, та ми щодня такі листи десятками отримуємо. Люди, яким немає чого робити, а в голові вітер свище, сидять та й пишуть. Але насправді вони не замислюють нічого лихого. Просто шукають яскравих відчуттів.

- Я й справді вчинив по-дурному, поставившись до цього так серйозно, - мовив Пуаро. - Не варто мені пхати носа в чужу локшину.

- Ви сплутали справи й вуха, - сказав Джепп.

- Прошу?

- Нічого, просто сплутали кілька приказок. Що ж, мушу йти. Маю справу на сусідній вулиці. Заберу викрадену коштовність. Просто зайшов по дорозі, щоб вас заспокоїти. Шкода змушувати ці сірі клітини працювати намарне.

З цими словами, щиро сміючись, Джепп пішов.

- А старигань Джепп не надто змінився, еге ж? - запитав Пуаро.

- Він постарів. Стає сивий, як туман, - відістив я. Пуаро кашлянув і сказав:

- Знаєте, Гастінгсе, є один засіб. Його порадив мій перукар, надзвичайно винахідливий чоловік. Чіпляєте на голову накладку, а зверху зачісуєте власне волосся. Це не зовсім перука, як ви розумієте, але...

- Пуаро! - закричав я. - Кажу вам уперше й востаннє: я не хочу мати нічого спільного з гидкими винаходами вашого клятого перукаря! Що з моєю маківкою?

- Нічого, геть нічого.

- Схоже на те, що я лисію.

- Зовсім ні! Зовсім ні!

- Звісно, через літню спеку там, в Америці, мое волосся трохи прорідилось. Але все повернеться, коли я застосую хороший тонік для зміцнення волосся.

- Precisement[11 - Точно (фр.)].

- Зрештою, яке до цього діло Джеппу? Він завжди був хамовитим. Ще й без почуття гумору. Із тих, хто сміється, коли вихопити крісло з-під людини, що саме сідає.

- Над таким чимало б сміялось.

- Надзвичайно нерозумно.

- Із погляду того, хто сідав, так.

- Що ж, - сказав я, коли повернулося самовладання. (Визнаю, що я уразливий, коли мова про густину мого волосся.) - Шкода, що справа з анонімним листом так нічим і не закінчилась.

- Цього разу я таки помилився. Думав, що лист пахнув смаленим. А то просто дурощі. Боже мій, я старію й стаю підозріливим, як сліпий сторожовий пес, що гавкає без причини.

- Якщо ми збираємося співпрацювати, треба шукати інший «елітний» злочин, - сказав я зі смішком.

- Пам'ятаєте, що ви одного разу сказали? Якби можна було замовити злочин, як замовляють вечерю, що б ви обрали?

Я відразу ж підіграв.

- Подумаймо. Що в нашому меню? Крадіжка? Фальсифікація? Ні, думаю, ні. Якось надто по-вегетаріанськи. Я за вбивство, криваве вбивство, звісно ж, із гарніром.

- Авжеж. Із hors d'oeuvres[12 - Закуси (фр.)].

– А хто буде жертвою: чоловік чи жінка? Гадаю, чоловік. Якась шишка. Американський мільйонер. Прем'єр-міністр. Власник солідної газети. Місце вбивства... Як щодо старої доброї бібліотеки? Атмосфера там найбільш придатна. Щодо зброї – це може бути химерно вигнутий кинджал або тупе знаряддя, як от вирізьблений кам'яний божок.

Пуаро зітхнув.

– Звісно, є ще отрута, – сказав я. – Та це завжди вимагає певної обізнаності в темі. Чи револьвер – луна від пострілу пронизує ніч. Тоді ще одна чи дві вродливі дівчини.

– Із каштановим волоссям, – пробурмотів мій друг.

– Ваш старий жарт. Одну з дівчат, ясна річ, несправедливо підозрюватимуть, а ще в неї має бути якесь непорозуміння з її хлопцем. Крім того, будуть і інші підозрювані: жінка в літах, чорнява та небезпечна, кілька приятелів чи суперників убитого, нічим не примітний секретар – темна конячка, здоров'як із безцеремонними манерами, кілька звільнених слуг або егерів чи когось подібного і тупуватий детектив типу Джеппа. Що ж, мабуть, усе.

– Це ваша ідея про елітне вбивство?

– Бачу, ви не погоджуєтесь.

Пуаро сумно дивився на мене.

– Ви зробили чудовий огляд майже всіх написаних детективних історій.

– Гаразд, – сказав я. – А що б замовили ви?

Пуаро заплющив очі й відхилився на спинку крісла. Із його вуст полинуло воркотання.

– Дуже простий злочин. Без жодних ускладнень. Злочин у тихому домашньому колі, спокійний та intime[13 - Інтимний (фр.)].

– Як злочин може бути intime?

– Уявіть собі, – промуркотів Пуаро, – що четверо людей грають у бридж, а п'ятий, зайвий, сидить у кріслі біля каміна. Наприкінці вечора виявляється, що чоловік біля каміна мертвий. Один із чотирьох, коли йому випало бути тлумаком, підійшов і вбив його, в той час як інші троє за грою нічого не помітили. Оце було б убивство. Хто з чотирьох це зробив?

– Що ж, – сказав я. – Не бачу тут нічого захопливого!

Пуаро з докором подивився на мене.

– Ні, бо немає вигадливо вигнутих кинджалів, шантажу, смарагду, який насправді – викрадене око божка, східних отрут, які не залишають слідів. У вас мелодраматична душа, Гастінгсе. Вам подавай не одне, а цілу низку вбивств.

– Визнаю, – сказав я, – що друге вбивство в книжці часто все оживляє. Якщо вбивство відбувається в першому розділі й треба прослідувати за алібі кожного персонажа аж до передостанньої сторінки, це трохи нудно.

Задзвонив телефон, і Пуаро підвівся, щоб відповісти.

– Алло, – сказав він. – Алло! Так, це Еркюль Пуаро.

Хвилину чи дві він слухав, а потім його обличчя змінилось.

Його частина розмови складалася з коротких незв'язаних фраз.

– Mais oui[14 - Ну так (фр.).]... Так, звісно... Так, ми приїдемо... Авжеж... Мабуть, так, як ви кажете... Гаразд, візьму. Тоді ? tout ? l'heure[15 - До скорої зустрічі (фр.).].

Він поклав слухавку й підійшов до мене.

– Гастінгсе, це інспектор Джепп.

– Ну?

– Він щойно повернувся в Скотленд-Ярд. Є повідомлення з Андовера.

– З Андовера? – збуджено вигукнув я.

Пуаро повільно сказав:

– Знайшли вбитою стару жінку на прізвище Ашер, власницю невеличкої крамнички з тютюном та газетами.

Думаю, я почувався дещо розчарованим. Мій інтерес, що спалахнув при згадці про Андовер, раптово зник. Я очікував на щось фантастичне, надзвичайне! Убивство старої власниці тютюнової крамниці здавалося дещо жалюгідним і нуднуватим.

Пуаро продовжував тим само повільним і серйозним голосом:

– Андоверська поліція вважає, що вони схоплять того, хто це зробив.

Я відчув новий спалах розчарування.

– Схоже, жінка мала погані стосунки зі своїм чоловіком. Він п'є, і норів у нього крутий. Він не раз погрожував убити її. Однак, – продовжував Пуаро, – зважаючи на те, що сталося, поліція хоче ще раз поглянути на анонімного листа. Я сказав, що ми з вами негайно вирушаємо в Андовер.

Мій настрій трохи покращився. Зрештою, яким жалюгідним не здавався б цей злочин, це було вбивство, а я давненько не перетинався зі злочинами та злочинцями.

Я майже не вслухався в наступні слова Пуаро. Та пізніше пригадав їх і зрозумів їхнє значення.

– Це початок, – сказав Еркюль Пуаро.

Розділ четвертий

Місіс Ашер

В Андовері нас прийняв інспектор Глен, високий блондин із приємною усмішкою.

Для чіткості розуміння коротко викладу сухі факти, пов'язані зі справою.

Злочин виявив констебль Дувер о першій ночі двадцять другого числа. Роблячи обхід, він поторгав двері крамниці й виявив, що вони відчинені. Увійшов і спершу подумав, що там нікого немає. Та, посвітивши ліхтариком за прилавок, помітив скорчене тіло старої. Поліцейський лікар, який прибув на місце злочину, визначив, що жінку вбили ударом по голові, ймовірно, коли вона нагнулася за пачкою цигарок із нижньої полиці за прилавком. Смерть настала вісім-дев'ять годин перед тим, як виявили тіло.

– Та ми змогли визначити час більш точно, – пояснив інспектор. – Ми знайшли чоловіка, який купив тут пачку тютюну о 17 : 30. А інший увійшов до крамниці о 18 : 05 і подумав, що вона порожня. Це обмежує момент вбивства періодом з 17 : 30 до 18 : 05. Поки що ніхто не бачив того типа Ашера поблизу крамниці, але, звісно, шанси на це є. О дев'ятій вечора він був у «Трьох коронах» п'яний як чіп. Коли ми дістанемося до нього, затримаємо за підозрою в убивстві.

– Не надто приємна особа, інспекторе? – запитав Пуаро.

– Гидкий тип.

– Він не жив із дружиною?

– Ні, вони роз'їхалися кілька років тому. Ашер – німець. Колись працював офіціантом, але почав прикладатися до чарки і з часом втратив роботу. Його дружина якийсь час працювала прислугою. Її остання робота була кухаркою-економкою у старій леді, міс Роуз. Вона виділяла гроші зі своєї зарплатні чоловікові, щоб він утримував себе, та він усе пропивав і приходив до неї на роботу влаштовувати сцени. Тому вона й пішла працювати до міс Роуз у Грейндж. Це віддалене місце, за три милі від Андовера. Він не міг туди часто

ходити. Коли міс Роуз померла, залишивши місіс Ашер невелику спадщину, жінка відкрила свій тютюново-газетний бізнес – крихітну крамничку з дешевими цигарками, газетами та іншими дрібничками. Їй якраз вистачало на життя. Ашер час від часу заходив і ображав її, а вона, щоб позбутися його, давала трохи грошей. Він щотижня отримував п'ятнадцять шилінгів.

– Вони мали дітей? – запитав Пуаро.

– Ні. Та є племінниця, яка працює неподалік Овертона. Надзвичайно добра та серйозна молода жінка.

– То кажете, Ашер погрожував своїй дружині?

– Так. Він просто монстр, коли вип'є: лаявся і клявся, що розіб'є їй голову. Життя в місіс Ашер було непросте.

– Скільки їй було років?

– Близько шістдесяти. Дуже шанована та працююча жінка.

Пуаро похмуро запитав:

– На вашу думку, інспекторе, злочин скоїв той чоловік, Ашер?

Інспектор обережно прокашлявся.

– Надто рано робити висновки, містере Пуаро, але я хотів би почути особисто від Франца Ашера, як він провів минулий вечір. Якщо дасть задовільну відповідь – то й добре, а якщо ні...

Настала багатозначна пауза.

– Із крамниці нічого не зникло?

– Нічого. Гроші в касі. Ніщо не вказує на крадіжку.

– Думаєте, Ашер прийшов у крамницю п'яний, почав ображати дружину і зрештою вбив її?

– Це здається найбільш вірогідним. Але мушу визнати, сер, що я все ще хочу поглянути на того дивного листа, якого ви отримали.

Пуаро віддав йому листа, інспектор, хмурячись, прочитав його.

– Не схоже, що це Ашер, – сказав він нарешті. – Сумніваюся, що він ужив би слово «наша» до британської поліції, – хіба що намагався бути вельми хитрим, та я сумніваюся, що в нього на це вистачило розуму. Крім того, він геть себе занастив. Його руки так трясуться, що він не зміг би чітко надрукувати літери. Папір доброї якості, та й чорнило теж. Дивно, що в листі вказане двадцять перше число цього місяця. Але, ясна річ, це може бути просто збіг.

– Так, це можливо.

– Але мені не подобаються такі збіги, містере Пуаро. Занадто точно збіглось.

Він на мить замовк. Чоло прорізала зморшка.

– Абеткар. Що то, в дідька, за Абеткар? Побачимо, може, Мері Дровер (це племінниця) зможе нам чимсь допомогти. Дивна справа. Якби не лист, я б із певністю ставив на Франца Ашера.

– Ви щось знаєте про минуле місіс Ашер?

– Вона родом з Гемпширу. Дівчиною почала працювати в Лондоні як прислуга. Там познайомилася з Ашером і вийшла за нього заміж. Їм, мабуть, тяжко жилося під час війни. Вона пішла від нього в 1922 році. Тоді вони ще жили в Лондоні. Жінка переїхала сюди, щоб утекти від нього, але Ашер пронюхав, де вона, й подався за нею, діймаючи через гроші...

Увійшов констебль.

– Так, Бріггсе, що там?

– Той чоловік, Ашер, сер. Ми привезли його.

– Гаразд. Де він був?

– Ховався у вантажному вагоні на запасній залізничній колії.

– Справді? Ведіть його сюди.

Франц Ашер був справді жалюгідним і неприємним суб'єктом. Він то голосно ридав, то шулився, то бісився. Його осоловілий погляд перебігав з одного обличчя на інше.

– Чого ви хочете від мене? Я нічого не скоїв. Який сором, який скандал, що ви привезли мене сюди. Свині, та як ви посміли? – Його тон раптом змінився. – Ні, ні, я не це мав на увазі. Ви б не образили бідного старого чоловіка. Не поведіться з ним жорстоко. Усі погано ставляться до бідного старого Франца! Бідний старий Франц!

Містер Ашер почав плакати.

– Годі, Ашере! – сказав інспектор. – Візьміть себе в руки. Я вас не звинувачую поки що. І ви не зобов'язані робити жодних заяв, якщо не хочете. Але, з іншого боку, якщо ви не маєте стосунку до вбивства вашої дружини...

Ашер урвав його. Його голос переріс у крик.

– Я не вбивав її! Я її не вбивав! Це все брехня! Кляті англійські свині, ви всі проти мене! Я не вбивав її, не вбивав!

– Ашере, ви часто їй погрожували.

– Ні, ні. Ви не розумієте. Це був жарт, просто жарт між мною та Алісою. Вона розуміла.

– Дуже смішний жарт! Ашере, може, таки скажете, де ви були вчора ввечері?

– Так, так, я все скажу. Я навіть не підходив до Аліси. Я був із друзями, з добрими друзями. Спершу ми були в «Семи зірках», а потім у «Рудому собаці».

Він швидко заговорив, запинаючись.

– Дік Вілловс, він був зі мною, і старий Карді, і Джордж, і Платт, і ще багато хлопців. Кажу вам, я навіть близько біля Аліси не був. Ach Gott[16 - О Боже (нім.)], я кажу вам правду.

Його голос переходив у крик. Інспектор кивнув своєму підлеглому.

– Виведи його. Затриманий за підозрою.

– Не знаю, що й думати, – сказав він, коли виводили неприємного, тремтливого старого з озлоблено викривленою щелепою. – Якби не лист, я б сказав, що це він.

– А що за чоловіків він згадав?

– Погана компанія. Жоден з них не побоїться лжесвідчити. Не сумніваюся, що він провів із ними більшу частину часу. Все залежить від того, чи бачили його біля крамниці між 5 : 30 і 6 : 00.

Пуаро задумливо похитав головою.

– Ви впевнені, що з крамниці нічого не зникло?

Інспектор знизав плечима.

– Як сказати. Може, й узяли одну-дві пачки цигарок, та навряд чи за таке вбивають.

– І нічого, як би це сказати, не залишили в крамниці? Щось дивне, невідповідне?

– Там був залізничний довідник, – сказав інспектор.

– Залізничний довідник?

– Так. Він був розгорнутий і лежав на прилавку обкладинкою догори. Наче хтось шукав потяг з Андовера. Може, сама стара чи якийсь покупець.

– Вона продавала такі довідники?

Інспектор похитав головою.

– Ні, лише дешеві графіки руху. А то був товстий довідник, такі продаються лише у «Смітс» чи великих магазинах канцтоварів.

В очах Пуаро загорівся вогник. Він нахилився вперед.

Погляд інспектора також засвітився.

– Залізничний довідник, кажете ви. А видання «Бредшоу» чи «АВС»?

– Боже, сер! – сказав інспектор. – Це було «АВС»!

Розділ п'ятий

Мері Дровер

Гадаю, мій інтерес до справи виник після першої згадки про залізничний довідник «АВС». До цього вона не викликала в мене особливого ентузіазму. Це пересічне вбивство старої з крамниці на глухій вулиці надто вже нагадувало ті звичні злочини, про які регулярно пишуть у газетах. Я вважав, що згадка про двадцять перше число в анонімному листі – просто збіг. І був переконаний, що місіс Ашер стала жертвою того п'яного звіра, її чоловіка. Але згадка про залізничний довідник (добре відомий під скороченою назвою «АВС», бо інформація про всі залізничні станції була подана там в алфавітному порядку) змусила мене тріпотіти від хвилювання. Авжеж, це точно не може бути збіг.

І пересічний злочин постав переді мною в новому світлі.

Хто ж був тією таємничою особою, що вбила місіс Ашер і залишила після себе залізничний довідник «АВС»?

Вийшовши з поліційного відділку, ми спершу відвідали морг, щоб побачити тіло вбитої жінки. Мене пройняло дивне відчуття, коли я вдивлявся в це зморщене, старе обличчя, рідке сиве волосся, гладко зачесане над скронями. Воно здавалося таким спокійним, таким далеким від будь-якого насильства.

– Вона так і не зрозуміла, хто чи що вдарило її, – зазначив сержант. – Доктор Керр так і сказав. Я радий, що було саме так. Бідолашна, така була порядна жінка.

– Колись вона була красунею, – сказав Пуаро.

– Справді? – недовірливо пробурмотів я.

– Так, подивіться на лінію підборіддя, вилиці, форму голови.

Він зітхнув, прикрив тіло простиратлом, і ми вийшли з моргу.

Нашим наступним кроком стала коротка розмова з поліцейським лікарем. Доктор Керр був чоловіком середнього віку і здавався доволі компетентним. Він говорив жваво та впевнено.

– Знаряддя вбивства не знайшли, – сказав він. – Неможливо точно сказати, що це було. Замашна палиця, кийок, торба з піском – будь-що з цього підійшло б.

– Щоб завдати такого удару, потрібно багато сили? Лікар різко зиркнув на Пуаро.

– Ви про те, чи міг би німецький чоловік років сімдесяти зробити таке? Так, це цілком можливо. Якщо в ударного кінця зброї достатня вага, навіть слабка особа досягла б бажаного результату.

– У такому разі вбивцею може бути як чоловік, так і жінка?

Припущення заскочило лікаря зненацька.

– Жінка? Що ж, зізнаюсь, я навіть не подумав пов'язувати жінку з таким злочином. Але, звісно, це можливо, цілком можливо. Хоча з погляду психології я б не вважав це жіночим злочином.

Пуаро закивав, погоджуючись із лікарем.

– Саме так, саме так. На перший погляд, це доволі неправдоподібно. Але треба врахувати всі ймовірності. Як саме лежало тіло?

Лікар докладно описав нам положення жертви. На його думку, вона стояла спиною до прилавка, а отже, й до вбивці, коли завдали удару. А тоді рухнула під прилавок, тому випадкові відвідувачі крамниці її не помітили.

Після того, як ми подякували доктору Керру та вийшли, Пуаро сказав:

– Ви розумієте, Гастінгсе, що в нас є один додатковий пункт на користь невинності Ашера. Якби він ображав свою дружину й погрожував їй, за прилавком вона стояла б до нього обличчям. Замість цього вона повернулася спиною до нападника, очевидно, діставала тютюн або сигарети для клієнта.

Я ледь здригнувся. – Як моторошно!

Пуаро сумно кивнув.

– *Pauvre femme!*[17 - Бідна жінка! (фр.)] – пробурмотів він.

Потім він подивився на годинник.

– Думаю, Овертон не так далеко звідси. Може, поїдемо туди, щоб поговорити з небогою покійниці?

– Спершу варто піти у крамницю, де вчинено злочин?

– Краще я зроблю це пізніше. Маю на те причини. Він більше нічого не пояснив, і за кілька хвилин ми вже їхали лондонською трасою в бік Овертона.

Адреса, яку дав нам інспектор, привела нас до великого будинку, розташованого десь за милю від села в напрямку Лондона.

На наш дзвінок вийшла гарненька брюнетка з очима, почервонілими від сліз.

Пуаро галантно запитав:

– Схоже, ви Мері Дровер, тутешня покоївка?

– Так, сер, саме так. Я – Мері.

– Тоді, можливо, я зможу поговорити з вами кілька хвилин, якщо ваша господиня не заперечуватиме? Це щодо вашої тітки, місіс Ашер.

– Господиня вийшла, сер. Я певна, що вона не проти, якщо ви зайдете.

Вона відчинила двері невеликої вітальні. Ми ввійшли, Пуаро сів на стілець біля вікна й пильно подивився на дівчину.

– Гадаю, ви вже знаєте про смерть тітки.

Дівчина кивнула, очі знову наповнилися слізьми.

– Я дізналася сьогодні вранці, сер. Тут була поліція. О, який жах! Бідна тітонька! Її життя було таке важке, а тепер ще й це. Як це страшно!

– Поліція не сказала, що ви повинні приїхати в Андовер?

– Сказала, що я маю прийти на дізнання в понеділок, сер. Та мені там ніде зупинитись. Не можу уявити, що саме зараз мушу зайти в ту крамницю. Крім того, не хотілося б залишати господиню надовго без покоївки.

– Ви любили тітку, Мері? – спокійно запитав Пуаро.

– Звісно, сер. Вона була така добра до мене. Я переїхала до неї в Лондон після смерті матері. Мені тоді було одинадцять років. У шістнадцять я почала

працювати покоївкою, але завжди проводила вихідні з тіткою. Неприємностей з тим німчурою в неї було багато. Вона називала його «мій старий чортяка». Ніколи не залишав її в спокої. Клятий дармоїд і канюка, – із запалом говорила дівчина.

– Ваша тітка ніколи не намагалася законними методами позбутися цього переслідування?

– Бачте, він був її чоловіком, сер, від цього не втечеш.

Дівчина говорила просто, але переконливо.

– Скажіть мені, Мері, він їй погрожував, так?

– Так, сер, він говорив страшні речі. Обіцяв перерізати горло, і таке інше. Лаявся, кляв її як німецькою, так і англійською. Та все ж тітонька казала, що він був красенем, коли вона вийшла за нього. Просто страшно подумати, що стається з людьми.

– Так, ваша правда. Тому, Мері, думаю, чуючи такі погрози, ви не надто здивувалися, коли дізналися про те, що сталося.

– Навпаки, сер, я дуже здивувалась. Бачте, я ніколи й не думала, що він справді мав це на увазі. Я вважала, що це просто злі, але пустопорожні балачки. І не схоже, що тітка боялася його. Я навіть бачила, як він утікав, як собака, підібгавши хвоста, коли вона сердилася на нього. Він боявся її, якщо ви про це.

– І все-таки вона давала йому гроші.

– Але ж він був її чоловіком, сер.

– Так, ви вже казали. – Пуаро на мить замовк, а потім продовжив: – Що ж, припустімо, він її не вбивав.

– Не вбивав? – Вона втупилася в детектива.

– Я так і сказав. Припустімо, що її вбив хтось інший. У вас є ідеї, хто б ще міг це зробити?

Дівчина дивилася на нього ще більш здивовано.

– Поняття не маю, сер. Це здається цілком неймовірним, еге ж?

– Ваша тітка нікого не боялась?

Мері похитала головою.

– Тітка не боялася людей. Вона була гостра на язик і могла дати відсіч будь-кому.

– Ви не чули, як вона згадує, що хтось мав на неї зуб?

– Ні, сер.

– Вона колись отримувала анонімні листи?

– Які листи ви сказали, сер?

– Листи без підпису чи підписані чимсь на кшталт «АВС»?

Він пильно дивився на Мері, та було очевидно, що дівчина розгубилась. Вона здивовано похитала головою.

– Крім вас, у тітки є родичі?

– Уже ні, сер. Вона була однією з десятиох дітей у сім'ї, але крім неї лише троє не померли в дитинстві. Дядько Том загинув під час війни, дядько Гаррі відправився до Південної Америки, і відтоді про нього ні звістки. Мама теж померла, тому залишилася тільки я.

– Ваша тітка мала заощадження? Відкладала на «чорний день»?

– Невеличку суму в ощадному банку, сер. «Щоб пристойно поховали», як казала вона. Іншими словами, вона ледве зводила кінці з кінцями. Як інакше, з таким старим чортом?

Пуаро задумливо кивнув. І сказав радше собі, ніж їй:

– Поки що нічого не зрозуміло. Жодних підказок. Якщо все прояснюватиметься...
– Він піднявся. – Якщо ви мені знадобитесь, Мері, я напишу на цю адресу.

– Але насправді, сер, я йду з роботи. Мені не подобається провінція. Я залишалася тут лише тому, що, здавалося, тітоньці спокійніше, коли я поруч. Але зараз... – На її очах знову виступили сльози. – Немає причин залишатися тут, тому я повертаюся до Лондона. Дівчині там веселіше.

– Прошу вас написати мені свою адресу, коли переїдете. Ось моя візитка.

Він передав їй картку, і дівчина здивовано глянула на неї.

– Отже, сер, ви не з поліції?

– Я приватний детектив.

Вона стояла й мовчки дивилася на Пуаро. Тоді спитала:

– Відбувається щось... дивне, сер?

– Так, дитино, щось дивне. Можливо, пізніше ви зможете мені допомогти.

– Я зроблю все можливе, сер. Це неправильно, що тітоньку вбили.

Дівчина висловилася дивно, але дуже зворушливо. За мить ми поверталися в Андовер.

Розділ шостий

Місце злочину

Провулок, у якому сталася трагедія, виходив на головну вулицю. Крамниця місіс Ашер була на півдорозі праворуч.

Коли ми звернули в провулок, Пуаро подивився на годинник, і я зрозумів, чому він відкладав візит на місце злочину. Годинник якраз показував 17 : 30. Пуаро хотів відтворити атмосферу вчорашнього дня якомога точніше.

Але якщо він справді цього прагнув, то зазнав невдачі. Звісно ж, у цей час вулиця мало нагадувала себе вчорашню. Між приватними будинками небагатих мешканців були розкидані кілька крихітних крамничок. Я припустив, що, як правило, там ходить багато людей, здебільшого бідняки, і на тротуарі та на дорозі граються юрби дітей.

А зараз біля одного з будинків був справжній натовп. Неважко здогадатися, біля якого саме. Ми бачили масу людських істот, що з великою зацікавленістю спостерігали за місцем, де вбили іншу людську істоту.

Підійшовши ближче, ми в цьому переконались. Перед невеликою пошарпаною крамницею із зачиненими віконницями схвильований молодий поліцейський флегматично закликав натовп розійтись. Разом із колегою йому все-таки вдалося досягти деяких зрушень: кілька людей, розчаровано зітхнувши, повернулися до своїх щоденних обов'язків, але на їхніх місцях миттєво з'явилися інші, щоб досхочу надивитися на місце, де було скоєно вбивство.

Пуаро зупинився трохи осторонь. Звідти, де ми стояли, чітко виднівся напис над дверима. Пуаро ледь чутно прочитав:

– «А. Ашер». Oui, c'est peut ?tre l?[18 - Так, мабуть, тут (фр.)]....

Він на мить затих.

– Увійдімо, Гастінгсе. Я з радістю погодився.

Ми пробралися через натовп і звернулися до молодого поліцейського. Пуаро пред'явив документи, які дав йому інспектор. Констебль кивнув, відімкнув двері та впустив нас. Ми зайшли, викликавши великий інтерес у витріщак.

Віконниці були зачинені, і всередині було дуже темно. Констебль знайшов вимикач, але малої потужності лампочка не дуже допомогла.

Я роззирнувся.

Крамничка була доволі похмура. Лежали розкидані та вкриті одноденним пилом кілька дешевих журналів і вчорашніх газет. За прилавком ряди полиць із тютюном та сигаретами сягали стелі. Там само стояли кілька банок із м'ятними цукерками та льодяниками. Звичайна крамничка, як і тисяча інших.

Констебль повільною гемпширською говіркою описував mise en sc?ne[19 - Обстановку (фр.).].

– Вона лежала одразу за прилавком. Лікар каже, що вона так і не зрозуміла, що її вдарило. Мабуть, тягнулася до однієї з полиць.

– Тримала щось у руці?

– Ні, сер, але ми знайшли пачку «Плеерс» поруч із тілом.

Пуаро кивнув. Він обводив крамницю поглядом, не пропускаючи деталей.

– А залізничний довідник? Де він лежав?

– Тут, сер.

Поліцейський вказав на місце на прилавку.

– Розгорнутий на сторінці про Андовер, лежав обкладинкою догори. Схоже, що вбивця читав розклад потягів до Лондона. Якщо це так, він узагалі не з Андовера. Та, звісно, залізничний довідник міг належати іншій людині, що не має нічого спільного з убивством і просто забула його.

– Відбитки пальців? – запитав я.

Чоловік захитав головою.

- Ми одразу ж усе тут перевірили, сер. Жодних слідів.

- Навіть на прилавку? – запитав Пуаро.

- Там їх надто багато. Усі перемішані й сплутані.

- А відбитки Ашера серед них були?

- Рано щось казати, сер.

Пуаро кивнув і запитав, чи вбита жила над крамницею.

- Так, сер, пройдіть через ці двері в дальнім кутку. Вибачте, що я не супроводжуватиму вас, але мушу залишатись.

Пуаро увійшов у вказані двері, я попрямував за ним. За крамничкою була мініатюрна кімната, вітальня, поєднана з кухнею. Охайна, чиста, однак похмура й убого обставлена. На полиці над каміном було кілька фотографій. Я підійшов і почав їх розглядати. Пуаро приєднався до мене.

Фотографій було три. Одна з них – дешевий знімок Мері Дровер, дівчини, з якою ми того дня говорили. Вона, мабуть, була у своєму найкращому одязі, а на обличчі проступила незграбна, дерев'яна усмішка, яка часто спотворює риси того, хто позує, і робить бажанішим миттєвий знімок.

Друге фото було більш дороге – художньо розмитий портрет старшої жінки з сивим волоссям. Шю обвивав високий хутряний комір.

Я вирішив, що це, мабуть, міс Роуз, яка залишила місіс Ашер невелику спадщину, що й дало тій змогу відкрити свою справу.

Трете фото було дуже старе, вицвіле й пожовкле. На ньому, обнявшись, стояли молоді чоловік і жінка в старомодному одязі. Чоловік мав бутоньєрку на піджаку, а в усій його позі відчувалась атмосфера урочистості.

- Напевно, весільна фотографія, – сказав Пуаро. – Бачите, Гастінгсе, хіба я не казав, що вона була красунею?

Він мав рацію. Ні старомодна зачіска, ні чудернацький одяг не могли приховати красу дівчини на знімку, її чітких рис обличчя та гордої постави. Я придивився до другої постаті на фото. Було майже неможливо впізнати жалюгідного Ашера в молодому дженджуристу чоловікові з військовою виправкою.

Я пригадав лукавого старого пияка та виснажене важкою працею обличчя небіжки й поморщився від думки про нещадність часу.

Від вітальні сходи вели нагору до двох інших кімнат. Одна з них стояла порожня, без меблів, а друга, очевидно, була спальнею небіжки. Поліція обшукала її та залишила все як було. Кілька старих пошарпаних ковдр на ліжку, невелика купа поштопаної білизни в одній шухляді, куховарські рецепти в іншій, копійчаний роман «Зелений оазис», пара нових панчіх, жалюгідних у їхньому дешевому блиску; дві порцелянові фігурки – дуже побитий дрезденський пастушок і собака з синіми та жовтими плямами, чорний плащ і шерстяний светр, що висіли на гачках, – ото й були всі пожитки небіжки Аліси Ашер.

Якщо й були якісь особисті папери, поліція їх забрала. – *Pauvre femme!* – пробурмотів Пуаро. – Ходімо, Гастінгсе, тут нам немає чого робити.

Коли ми знову опинилися на вулиці, провагавшись якусь мить, Пуаро перейшов на протилежний бік. Навпроти магазину місіс Ашер була овочева крамниця – з тих, що викладають більшість товару радше надворі, ніж усередині.

Пуаро прошепотів мені кілька інструкцій, а потім увійшов у крамницю. Почекавши зо дві хвилини, я зайшов за ним. Він саме торгувався за качан салату. Я ж, у свою чергу, купив фунт полуниці.

Пуаро захоплено говорив із дебелою жінкою, що обслуговувала його.

– Це вбивство сталося саме навпроти вас, адже так? Оце історія! А скільки галасу вона тут наробила!

Опасиста жінка, очевидно, втомилася говорити про вбивство. Імовірно, вона лише це й робила цілісінький день. Жінка лише зауважила:

– Було б непогано, якби ця юрба роззяв забралася звідси. На що там дивитись? Не можу зрозуміти.

– Учора ввечері все було зовсім інакше, – сказав Пуаро. – Може, ви навіть бачили вбивцю, що входив у крамницю. Високий блондин з бородою, еге ж? Чув, що він росіянин.

– Що? – Вона раптом підняла голову. – Кажете, це скоїв росіянин?

– Я так розумію, що поліція заарештувала його.

– Хто б міг подумати! – Жінка розхвилювалася, стала балакучіша. – Іноземець!

– Mais oui[20 - Ну так (фр.)]. Я думав, ви помітили його вчора ввечері?

– Що ж, у мене небагато часу, щоб роззиратися, це точно. Вечір – найбільш напружений час, тому що багато людей ідуть цим шляхом додому. Високий блондин із бородою? Ні, не скажу, що бачила когось, хто б відповідав такому опису.

Тут я вставив свою репліку:

– Вибачте, сер, – я сказав Пуаро. – Гадаю, ви помиляєтесь. Мені сказали, що то був невисокий брюнет.

Почалася палка дискусія, в якій брала участь повна леді, її щуплявий чоловік і посильний, хлопчина з хрипким голосом. Помітили не менше чотирьох невисоких брюнетів, а хриплий хлопчина бачив високого блондина.

– Але той був без бороди, – з жалем додав він.

Нарешті, зробивши покупки, ми вийшли із закладу, так і не зізнавшись у брехні.

– І навіщо це все, Пуаро? – запитав я з легким докором.

– Parbleu[21 - Чорт (фр.)], я хотів дізнатись, які шанси, що хтось чужий непомітно пройде в крамницю навпроти.

– Не можна було просто запитати, без тієї павутини брехні?

– Ні, mon ami. Якби я «просто запитав», як ви кажете, то не отримав би відповіді на жодне з моїх запитань. Ви ж самі англієць, Гастінгсе, але схоже, не зовсім розумієте, як англійці відповідають на пряме запитання. Вони неминуче стають підозрілими, і в результаті – мовчання. Якби я попросив у цих людей необхідну інформацію, вони закрилися б, як устриці. Але я зробив дещо дивну заяву, а ви її заперечили – і завдяки цьому їхні язики миттєво розв’язались. Ми також дізналися, що той час – найбільш напружений, усі поринають у свої справи й вулицею проходить багато людей. Гастінгсе, наш убивця добре обрав час.

Він замовк, а тоді додав із ноткою докору:

– Хіба у вас узагалі немає здорового глузду, Гастінгсе? Я попросив вас зробити quelconque[22 - Будь-яку (фр.)] покупку, і ви навмисне обираєте полуницю! Вона вже починає протікати через пакет і загрожує вашому добротному костюму.

Трохи перелякавшись, я помітив, що так воно й було. Я квапливо віддав полуницю маленькому хлопчикові, який був вельми здивований і трохи підозріливий.

Пуаро додав салат, і дитина остаточно розгубилась. Він продовжував повчати мене:

– Ніколи не купуйте полуницю в дешевій овочевій крамниці. Полуниця, окрім свіжозібраної, завжди виділяє сік. Банан, кілька яблук, навіть капуста, але не полуниця...

– Це перше, що спало на гадку, – сказав я, щоб виправдатись.

– У вас проблеми з уявою, – строго відказав Пуаро. Він зупинився на тротуарі.

Будинок та магазин праворуч від крамниці місіс Ашер був порожній. На одному з вікон був напис: «Здається в оренду». По інший бік був будинок із не дуже

чистими мусліновими шторами.

До цього будинку й рушив Пуаро, і, позаяк там не було дзвінка, він кілька разів вигадливо постукав молоточком. За якусь мить двері відчинило дуже брудне дитя з носом, якому варто було приділити трохи уваги.

– Доброго вечора, – сказав Пуаро. – Твоя мама вдома?

– Га? – сказала дитина.

Вона дивилася на нас неприязно, підозріло.

– Твоя мама, – сказав Пуаро.

Дитині знадобилося декілька секунд, щоб усвідомити сказане, а тоді вона повернулася, крикнула в бік сходів «Мамо, тебе!» і трохи поспішно зникла в темному інтер'єрі будинку.

Через перила заглянула жінка з різкими рисами обличчя й почала спускатись.

– Не марнуйте свій час... – почала вона, та Пуаро перервав її.

Він зняв капелюха й урочисто вклонився.

– Доброго вечора, мадам. Я співробітник «Вечірнього вогника». Хочу попросити вас прийняти п'ять фунтів як оплату й дозволити нам написати статтю про вашу покійну сусідку, місіс Ашер.

Сердиті слова застигли на губах жінки, вона спустилася сходами, пригладжуючи волосся й поправляючи спідницю.

– Будь ласка, заходьте. Сюди, ліворуч. Сідайте, сер. Крихітна кімнатка була загорожена гарнітуром, підробкою в стилі епохи короля Якова, але нам вдалося протиснутися всередину й сісти на жорсткий диван.

– Маєте мені вибачити, – казала жінка. – Даруйте, що я щойно говорила з вами так різко, але навіть не повірите, як доводиться потерпати від різних торговців, що приходять сюди, пропонуючи те чи інше – пилососи, панчохи, торбинки з лавандою та схоже безглуздя. І всі такі переконливі та гречні. Навіть ім'я заздалегідь дізнаються. Місіс Фаулер, це, місіс Фаулер, те...

Пуаро вправно підхопив ім'я:

– Що ж, місіс Фаулер, сподіваюся, ви виконаєте мое прохання.

– Навіть не знаю. – П'ять фунтів заманливо стояли перед очима місіс Фаулер. – Звісно, я знала місіс Ашер, але щоб щось написати...

Пуаро поспішив запевнити її, що їй не потрібно докладати жодних зусиль. Він дізнається в неї необхідні факти й напише сам. Підбадьорена місіс Фаулер охоче поринула в спогади, здогади та чутки.

Місіс Ашер була відлюдькуватою. Привітною її не назвеш, та, бідолашна, мала багато проблем, усі це знали. По правді, Франца Ашера варто було засадити у в'язницю багато років тому. Не те щоб місіс Ашер боялася його – вона була справжньою фурією, коли її вивести з себе. Вона в боргу не залишалась. Але, самі знаєте, до часу дзбан воду носить. Скільки разів говорила їй місіс Фаулер: «Колись той чоловік вас приб'є. Згадаєте мої слова!» І вбив, правда ж? А вона, місіс Фаулер, була за стіною й не чула ні звуку!

Під час паузи Пуаро вдалося вставити запитання.

– Чи отримувала місіс Ашер якісь особливі листи, без підпису або підписані якимось на кшталт «АВС»?

З явним жалем місіс Фаулер заперечила це:

– Я знаю, про що ви. Їх ще називають анонімками. Там повно слів, які соромно вимовити вголос. Але не думаю, що Франц Ашер узагалі таке писав. Що? Залізничний довідник «АВС»? Ніколи такого не бачила і впевнена, якби місіс Ашер надіслали щось подібне, я б знала. Кажу вам, я мало не впала, коли почула про все це. Мені розповіла моя дівчинка, Едді. «Мамо, – каже вона, – ти знаєш,

скільки поліціантів у сусідньому будинку!» Це так мене налякало! «Що ж, – сказала я, коли про все це дізналась. – Це доводить, що їй не слід було залишатися самій у будинку, ота її небога мала жити з нею. П'яний чоловік – як голодний вовк. І кажу вам, її чоловік – справжній дикий звір! Я багато разів її попереджувала, а тепер мої слова справдились. “Він уб'є тебе!” – казала я їй». І що він зробив? Не знаєш, чого чекати від п'яного, і вбивство це доводить.

Вона закінчила говорити і глибоко зітхнула.

– Схоже, ніхто не бачив, як Ашер входив у крамницю, так? – запитав Пуаро.

Місіс Фаулер зневажливо фуркнула.

– Звісно, він не виказував би себе, – сказала вона. Як містер Ашер увійшов, не виказуючи себе, вона не зволила пояснити. Жінка погодилася з Пуаро, що в будинку не було чорного ходу й Ашер у цьому районі був відомою постаттю.

– Він же не хотів, щоб його за це повісили, то й добре ховався.

Пуаро якийсь час намагався підтримувати нитку розмови, але коли стало зрозуміло, що місіс Фаулер розказала все, що знала, і не один раз, він закінчив інтерв'ю, спершу виплативши обіцяну суму.

– Схоже, Пуаро, ви переплатили тих п'ять фунтів, – наважився на докір я, коли ми вийшли на вулицю.

– Поки що так.

– Думаєте, вона знає більше, ніж розказала нам?

– Друже, ми зараз у такій ситуації, коли невідомо, які запитання ставити. Ми як маленькі діти, які грають у хованки в темряві. Витягуємо руки й рухаємося навпомацки. Місіс Фаулер розповіла нам усе, що, як вона думає, їй відомо, й підкинула кілька здогадок про всяк випадок. Однак у майбутньому її свідчення цілком можуть знадобитись. І я інвестував цю суму в майбутнє.

Я не зовсім зрозумів суті, але в ту мить ми наштовхнулися на інспектора Глена.

Розділ сьомий

Містер Партридж та містер Ріддел

Інспектор Глен мав доволі похмурий вигляд. Час після обіду він провів, за моїми висновками, намагаючись отримати повний список осіб, яких було помічено в тютюновій крамниці.

– І ніхто нікого не бачив? – запитав Пуаро.

– О так, бачили. Трьох високих чоловіків зі злодійкуватою зовнішністю, чотирьох невисоких чоловіків із чорними вусами, двох бородатих, трьох огрядних – усі нетутешні, і в усіх, якщо вірити свідкам, був зловісний вираз обличчя! Не розумію, як іще ніхто не побачив неподалік банди чоловіків у масках і з револьверами!

Пуаро співчутливо всміхнувся.

– Хтось стверджує, що бачив того Ашера?

– Ні, ніхто. І це ще один пункт на його користь. Я щойно говорив начальнику поліції, що це робота для Скотленд-Ярду. Не вірю, що це злочин місцевого рівня.

Пуаро похмуро сказав:

– Погоджуюсь із вами.

Інспектор продовжив:

– Знаєте, мсьє Пуаро, це гнила справа, гнила справа... Мені це не подобається...

Перш ніж повернутися в Лондон, ми опитали ще двох чоловіків.

Перша розмова була з містером Джеймсом Партриджем. Містер Партридж був останнім, хто бачив місіс Ашер живою. Він зробив у неї покупку о 17 : 30.

Містер Партридж був невисоким чоловіком, працював клерком у банку. Він носив пенсне, був дуже стриманий, строгий на вигляд і надзвичайно точний у висловлюваннях. І мешкав у такому само охайному та доглянутому будиночку, як і він сам.

– Містер... е-е... Пуаро, – сказав він, поглянувши на картку, яку мій друг передав йому. – Від інспектора Глена? Як я можу вам допомогти, містере Пуаро?

– Я розумію, містере Партридж, що ви були останнім, хто бачив місіс Ашер живою.

Містер Партридж склав докупи кінчики пальців і подивився на Пуаро так, ніби той був сумнівним банківським чеком.

– Це дуже суперечливий момент, містере Пуаро, – сказав він. – Багато людей могли зробити покупки в місіс Ашер після мене.

– Якщо так, то вони не заявили про це.

Містер Партридж закашляв.

– Деякі люди, містере Пуаро, не мають почуття громадянського обов'язку.

Він здивовано поглянув на нас через пенсне.

– Авжеж, – пробурмотів Пуаро. – Ви, я так розумію, пішли в поліцію за власним бажанням?

– Звісно, що так. Щойно я почув про цей жахливий випадок, я зрозумів, що моя заява може бути корисною, й пішов у поліцію.

– Дуже правильна позиція, – урочисто сказав Пуаро. – Може, ви будете такі ласкаві й перекажете мені свою історію?

- Звісно. Я повертався в цей будинок і рівно о 17 : 30...

- Вибачте, а звідки ви так точно знали час?

Містер Партридж трохи роздратувався, що його перервали.

- Пробив церковний годинник. Я подивився на свій годинник і виявив, що він на хвилину спізнюється. Це було саме перед тим, як я увійшов до крамниці місіс Ашер.

- Робити покупки там було для вас звичкою?

- Я робив це доволі часто. Крамниця була по дорозі додому. Тож раз чи двічі на тиждень я мав звичку купувати там дві унції німецького тютюну «Джон Коттон».

- Ви взагалі знали місіс Ашер? Щось про її життєву ситуацію чи минуле?

- Абсолютно нічого. Окрім того, що замовляв покупку чи робив принагідні зауваження про погоду, я ніколи не розмовляв з нею.

- Ви знали, що вона мала чоловіка-п'яницю, який часто погрожував їй?

- Ні, я нічого про неї не знав.

- Однак ви знали її в обличчя. Чи щось у її вигляді було незвичне і вразило вас учора ввечері? Може, вона здавалася чимось схвильованою чи засмученою?

Містер Партридж задумався.

- Наскільки я помітив, вона здавалася такою, як і завжди, - відповів він.

Пуаро підвівся.

- Дякую вам, містере Партридж, за те, що відповіли на ці запитання. У вас випадково немає довідника «АВС»? Хочу подивитися, коли відправляється потяг у Лондон.

– На полиці просто за вами, – сказав містер Партридж.

На згаданій полиці були «АВС», «Бредшоу», щорічник фондової біржі, довідник адрес «Келліз», «Хто є хто» і місцевий довідник адрес.

Пуаро взяв довідник «АВС», вдав, що шукає потяг, потім подякував містеру Партриджу й вийшов.

Наша наступна розмова з містером Альбертом Рідделом мала зовсім інший характер. Містер Альберт Ріддел був колійним обхідником, а розмовляли ми під супровід брязкання тарілок очевидно знервованої дружини містера Ріддела, гарчання його собаки й неприхованої ворожості самого містера Ріддела.

Це був незграбний велетень із широким обличчям і маленькими підозрілими очима. Він саме їв м'ясний пиріг, запиваючи його дуже міцним чорним чаєм. Витріщався на нас сердито з-за обідка своєї чашки.

– Я вже один раз усе розказав, хіба ні? – прогарчав він. – До чого тут знову я? Розказав це чортовій поліції, а тепер знову маю переповідати все двом чортовим іноземцям.

Пуаро кинув на мене швидкий здивований погляд, а потім сказав:

– Направду, я співчуваю вам, але що вдієш? Мова про вбивство, еге ж? Потрібно бути дуже, дуже обережним.

– Краще розкажи джентльмену те, що він хоче, Берте, – нервово сказала жінка.

– Стули пельку, – заревів велетень.

– Ви не пішли, я гадаю, в поліцію, з власної волі, – зробив обережне зауваження Пуаро.

– Якого дідька я мав це робити? Це ж не мое діло.

– Спірне питання, – холодно сказав Пуаро. – Скоєно вбивство. Поліція хоче знати, хто був у крамниці. Особисто я думаю – як би це сказати, – що природніше було б, якби ви самі пішли в поліцію.

– У мене є робота. І не кажіть, що я мав витратити на це свій вільний час...

– Але, як з'ясувалося, поліції повідомили ваше ім'я як людини, яка заходила в крамницю місіс Ашер, і вони мусили прийти до вас. Їх задовольнило ваше пояснення?

– А чому ні? – люто вимагав пояснення Берт.

Пуаро тільки знизав плечима.

– До чого ви хилите, містере? Ніхто проти мене нічого не має. Усі знають, хто прикінчив стару, той по... її чоловік.

– Але того вечора його на вулиці не було, а ви були.

– Намагаєтеся пришити це мені, еге ж? Ну, це у вас не вийде. Навіщо мені було таке робити? Думаєте, що я хотів поцупити бляшанку її клятого тютюну? Вважаєте мене клятим маніяком-убивцею, чи як там кажуть? Думаєте, що я...

Він загрозово підвівся зі свого місця. Його дружина невиразно сказала:

– Берте, Берте... Не кажи такого. Берте, вони подумують...

– Заспокойтеся, пане, – сказав Пуаро. – Я вимагаю лише розповісти про ваш візит. Та ваша відмова здається мені, як би це сказати, трохи дивною...

– Хто сказав, що я від чогось відмовлявся? – Містер Ріддел опустився назад у своє крісло. – Я не проти.

– То була шоста година, коли ви зайшли до крамниці?

– Саме так, хвилина чи дві по шостій, якщо бути точним. Хотів пачку «Голд флейк». Я штовхнув двері...

– Отже, вони були прикриті?

– Так. Я ще подумав, що, можливо, крамниця вже зачинена. Але ні. Я ввійшов, нікого не було. Я постукав по прилавку і трохи почекав. Ніхто не прийшов, то я й вийшов. Оце й усе, так що намотайте собі на вуса.

– Ви бачили тіло, яке лежало за прилавком?

– Ні, ви б теж не побачили, якби не шукали.

– Десь поблизу лежав залізничний довідник?

– Так, був, перевернутий. Мені в голову стукнуло, що стара, певно, мала терміново поїхати й забула замкнути магазин.

– Можливо, ви підняли довідник чи посунули його по прилавку?

– Я не торкався тої клятої речі. Зробив лише те, що сказав.

– І ви не бачили нікого, хто б виходив із крамниці перед тим, як ви туди ввійшли?

– Нічого не бачив. І нема чого до мене чіплятись... Пуаро кивнув.

– До вас ніхто не чіпляється, принаймні поки що. Гарного вечора, мсьє.

Він залишив чоловіка з роззявленим ротом, а я пішов слідом за ним.

На вулиці Пуаро звірився з годинником.

– Якщо поспішити, мій друже, то, може, встигнемо на потяг о 19 : 02. Ходімо швидше.

Розділ восьмий

Другий лист

– І що? – нетерпляче запитав я.

Ми сиділи у вагоні першого класу, який був весь у нашому розпорядженні. Потяг-експрес щойно від'їхав з Андовера.

– Цей злочин, – сказав Пуаро, – скоїв чоловік середнього зросту, з рудим волоссям, зизуватий на ліве око. Він злегка накульгує на праву ногу й має родимку просто під лопаткою.

– Пуаро? – закричав я.

Якусь мить я був геть спантеличений. Потім іскорка в очах мого друга повернула мене до реальності.

– Пуаро! – знову сказав я, цього разу з докором.

– Мон амі, а чого ви очікували? Ви дивитеся на мене з собачою відданістю й вимагаєте офіційної заяви в стилі Шерлока Голмса! Тепер правда: я не знаю ні прикмет убивці, ні де він живе, ні як його спіймати.

– Якби тільки він залишив якусь підказку, – пробурмотів я.

– Так, підказка, саме підказка завжди вас приваблює. Шкода, що він не запалив цигарку й не залишив попелу, а потім не ступив у нього черевиком із шипами незвичної форми. Ні, він не такий люб'язний. Але принаймні, мій друже, у вас є залізничний довідник. «АВС», оце для вас – підказка!

– Думаєте, він залишив його помилково?

– Звісно ні. Він залишив його навмисне. На це вказують відбитки пальців.

- Але ж їх на довіднику не було.

- Ось це я й маю на увазі. Яким був учорашній вечір? Теплим червневим. Хто тиняється в такий вечір у рукавицях? Такий чоловік напевно привернув би увагу. Отож, позаяк відбитків на довіднику немає, їх напевно ретельно витерли. Невинний залишив би відбитки, винний – ні. Отже, наш убивця поклав там довідник навмисне – але попри все, це теж підказка. Той довідник хтось купив, хтось його приніс – це зачіпка.

- Гадаєте, таким чином ми можемо щось дізнатись?

- Скажу відверто, Гастінгсе, я не надто надіюсь. Цей чоловік, цей невідомий «Х», очевидно пишається своїми здібностями. Він не з тих, хто прокладає шлях, яким можна слідувати напростець.

- То насправді з «ABC» жодної користі.

- Не в тому сенсі, який ви маєте на увазі.

- А в іншому сенсі?

Пуаро відповів не відразу. Він повільно сказав:

- Відповідь: так, із цього є користь. Ми стикнулися з незнайомим персонажем. Він ховається в темряві й прагне там і залишатись. Але в самій природі речей він не в змозі не проливати на себе світло. В якомусь сенсі нам нічого про нього не відомо, з іншого боку, ми вже знаємо чимало. Я бачу, як його постать помалу набирає форм: чоловік, який чітко й добре друкує, який купує папір високої якості, якому дуже потрібно самовиразитись. Я бачу його дитиною, яку, можливо, ігнорували чи уникали, бачу, як він зростав із внутрішнім відчуттям меншовартості, в боротьбі з несправедливістю... Бачу, як те внутрішнє прагнення відстояти себе, сфокусувати увагу на собі стає сильнішим, бачу події, обставини, які руйнують це прагнення, нагромаджуючи, можливо, ще більше приниження. І в його душі сірник уже піднесено до порохової доріжки.

- Це лише здогад, – заперечив я. – Він практично ніяк не допоможе.

- Ви надаєте перевагу недогарку сірника, попелу від цигарки та черевикам із шипами! Завжди так було. Але ми як мінімум можемо поставити собі кілька практичних запитань. Чому «АВС»? Чому місіс Ашер? Чому Андовер?
- Минуле жінки видається доволі простим, – задумався я. – Розповіді тих двох чоловіків розчарували. Вони не сказали нам більше, ніж уже було відомо.
- Правду кажучи, я багато й не очікував. Але ми не могли не звернути увагу на двох можливих кандидатів на вбивство.
- Насправді ви ж не думаете...
- Існує принаймні можливість, що вбивця живе в Андовері чи поблизу нього. Це є варіантом відповіді на наше запитання: «Чому Андовер?» Що ж, у потрібний нам час у крамниці побували два чоловіки. Кожен із них міг би бути вбивцею. І досі немає нічого, що вказало б нам, що той чи другий не вбивця.
- То, мабуть, та велика неповоротка тварюка, Ріддел, – зауважив я.
- О, я схильний, не роздумуючи, виправдати Ріддела. Він був знервований, бушував, очевидно, почувався незручно...
- Але насправді це лише вказує...
- На особу, яка діаметрально протилежна тій, що написала листа з підписом «Абеткар». Марнославство і самовпевненість – ось характеристики, які нам слід шукати.
- Когось, хто любить показати себе?
- Можливо. Але деякі люди за нервовою і скромною манерою приховують достатньо марнославства і самовдоволення.
- Ви ж не вважаєте, що той дрібний містер Партридж...
- Для нього це більш типово. Він поводить себе так, як поведився б автор листа, – відразу йде в поліцію, виштовхує себе на перший план, насолоджується своїм

становищем.

- Ви справді так вважаєте?

- Ні, Гастінгсе. Особисто я вірю, що вбивця не з Андовера, але ми не повинні нехтувати жодною гілкою розслідування. І хоча я й казав «він» увесь час, ми не повинні виключати можливість, що тут уплутана жінка.

- Невже!

- Метод нападу чоловічий, я погоджуюсь. Але анонімні листи пишуть радше жінки, а не чоловіки. Треба брати це до уваги.

Я кілька хвилин мовчав, потім сказав:

- І що робитимемо далі?

- Мій енергійний Гастінгсе, - сказав Пуаро і всміхнувся мені.

- То що ми робитимемо?

- Нічого.

- Нічого? - В моєму голосі чітко пролунало розчарування.

- Хіба я чарівник? Маг? Що б ви хотіли, щоб я зробив?

Прокручуючи справу в голові, я зрозумів, що відповідь дати важко. Однак я був переконаний, що слід щось робити, а не сидіти склавши руки.

Я сказав:

- Маємо довідник «АВС», папір і конверт...

- Ясна річ, робота з цим ведеться. Поліція має всі засоби у своєму розпорядженні для такого типу розслідування. Якщо тут можливо щось розкопати, то будьте

певні, що вони це зроблять.

Довелося мені задовольнятися цим.

У наступні дні я помітив, що Пуаро, як не дивно, ухилявся від того, щоб обговорювати цю справу. Коли я намагався знову торкнутися цієї теми, він нетерпляче відмахувався від неї.

У своїх думках я побоювався, що зрозумів його намір. З убивством місіс Ашер Пуаро зазнав поразки. Абеткар кинув йому виклик – і переміг. Мій друг, звиклий до безперервної послідовності успішних справ, був чутливий до своєї поразки – настільки, що навіть не міг витримати обговорення цієї теми. Можливо, це було ознакою дріб'язковості в такій великій людині, але навіть найрозсудливіші з нас схильні до того, що голову затьмарюють колишні успіхи. У випадку з Пуаро процес затьмарення голови тривав роками. Не дивно, що наслідки цього нарешті стали помітними.

Я з розумінням поставився до слабкості свого друга й надалі не згадував про справу. Прочитав у газеті звіт про розслідування. Він був дуже короткий, без згадки про лист Абеткаря, а вердикт був такий: злочин скоїла невідома особа чи група осіб. Преса майже не зацікавилася цим злочином. У ньому не було нічого ефектного, цікавого для публіки. Газети скоро забули про вбивство старої жінки, надаючи перевагу більш зворушливим темам.

Правду кажучи, справа поступово зникла і з моїх думок, почасти через те, що, гадаю, мені не подобалося думати про Пуаро, асоціюючи його з поразкою. Та ось 25 липня справа раптом відновилась.

Я не бачив Пуаро кілька днів, оскільки на вихідних був у Йоркширі. Повернувся в понеділок по обіді, а лист прийшов із вечірньою поштою. Пригадую раптовий, гострий ковток повітря, який зробив Пуаро, коли розрізав саме той особливий конверт.

– Він прийшов, – сказав детектив.

Я пильно дивився на нього, не розуміючи.

- Ви про що?

- Другий розділ справи «ABC».

Хвилину я дивився на нього, не розуміючи. Та справа справді стерлася з моєї пам'яті.

- Читайте, - сказав Пуаро й передав мені листа. Як і попередній, він був надрукований на якісному папері.

Дорогий містере Пуаро!

Що скажете? Перший раунд за мною, я гадаю. Андоверська справа пішла як по маслу, чи не так?

Але веселощі тільки починаються. Дозвольте звернути вашу увагу на Бексгілла-на-морі. Дата: 25-те число цього місяця.

Ото повеселимось! Ваш і т.д.

Абеткар

- Боже милостивий, Пуаро, - закричав я. - Це значить, що цей одержимий збирається скоїти ще одне вбивство?

- Авжеж, Гастінгсе. Чого ще ви очікували? Думали, що андоверська справа - це окремий випадок? Пам'ятаєте, як я казав: «Це початок»?

- Але це жахливо!

- Так, жахливо.

- Ми маємо справу з маніяком-убивцею.

- Так.

Його мовчання вражало більше за будь-яке красномовство. Здрігнувшись, я віддав йому листа.

Наступного ранку ми були на нараді. Начальник поліції Сассекса, помічник комісара з відділу карного розшуку, інспектор Глен з Андовера, старший інспектор поліції Сассекса Картер, Джепп та молодший інспектор на прізвище Кром, а ще доктор Томпсон, відомий психіатр, – усіх зібрали разом. Марка на листі була з Гемпстеда, але, на думку Пуаро, цей факт не мав великого значення.

Справу ґрунтовно обговорювали. Доктор Томпсон був приемним чоловіком середніх років, який, незважаючи на свою вченість, використовував побутову мову, уникаючи спеціальних термінів.

– Без сумніву, – сказав помічник комісара, – обидва листи написані однією рукою. Їх писала та сама людина.

– І в нас є всі підстави вважати, що ця особа причетна до андоверського вбивства.

– Безумовно. Тепер маємо точне попередження про другий злочин, який має статися 25-го числа, післязавтра, в Бексгіллі. Яких заходів ми можемо вжити?

Начальник поліції Сассекса дивився на свого старшого інспектора.

– Отже, Картере, що скажете?

Інспектор понуро похитав головою.

– Усе складно, сер. Немає навіть найменшої підказки, ким може бути жертва. Відверто кажучи, яких тут можна вжити заходів?

– У мене пропозиція, – пробурмотів Пуаро.

Вони повернули обличчя до нього.

– Думаю, є вірогідність, що прізвище можливої жертви буде починатися з літери «Б».

– Це принаймні було б щось, – із сумнівом сказав комісар.

– Принцип абетки, – задумано мовив доктор Томпсон.

– Я припускаю це як можливість, не більше. Мені це спало на думку, коли я побачив прізвище Ашер, чітко написано на дверях крамниці нещасної жінки, яку вбили минулого місяця. Коли я отримав листа, в якому називався Бексгілл, то подумав, що, можливо, жертву, як і місце, можуть обирати за алфавітом.

– Імовірно, – сказав лікар. – З іншого боку, може бути, що прізвище Ашер було збігом і цього разу жертва з яким завгодно прізвищем знову виявиться старою жінкою, що утримує магазин. Досі він не дав нам жодної підказки, яка була б мотивом.

– У божевільних бувають мотиви, сер? – скептично запитав старший інспектор.

– Звісно, бувають, чоловіче. Надзвичайно точна логіка є однією з особливих характеристик гострої манії. Людина може вірити в те, що божественно призначена вбивати проповідників, чи то лікарів, чи старих жінок у тютюнових крамницях. За цим завжди криється якась зрозуміла причина. Ми не повинні дозволяти абетковій справі обмежувати нас. Бексгілл услід за Андовером теж може бути лише збігом.

– Щонайменше ми можемо вжити якихось запобіжних заходів, Картере, і взяти на замітку всіх із прізвищем, що починається з літери «Б», особливо власників невеликих крамничок, а також простежити за всіма продавцями тютюнових виробів і газет у кіосках, які працюють поодиноці. Не думаю, що ми можемо зробити щось більше. І, природно, тримати руку на пульсі щодо всіх чужинців, наскільки це можливо.

Старший інспектор тяжко зітхнув.

– Зараз, коли закінчується навчання у школах і починаються канікули? Люди просто заповонять Бексгілл на цьому тижні.

– Ми повинні робити все, що можемо, – різко відповів начальник поліції.

Черга дійшла до інспектора Глена.

– Я спостерігатиму за усіма, хто пов'язаний зі справою Ашера. За тими двома свідками, Партриджем та Рідделом, і, звісно, за самим Ашером. Якщо в них виникне найменший намір залишити Андовер, за ними будуть стежити.

Нарада закінчилася після ще кількох пропозицій і короткої беззмістовної розмови.

– Пуаро, – сказав я, коли ми прогулювалися біля річки. – Цей злочин точно можна попередити?

Він повернув до мене своє обезсилене обличчя.

– Здоровий глузд міста, у якому повно людей, проти безумства однієї людини? Боюсь, Гастінгсе, – я дуже боюсь. Пам'ятаєте про довготривалий успіх Джека-Різника?

– Це жахливо, – відповів я.

– Божевілля, Гастінгсе, страшна річ... Мені страшно... Мені дуже страшно...

Розділ дев'ятий

Убивство в Бексгіллі-на-морі

Я досі пам'ятаю, як прокинувся вранці двадцять п'ятого липня. Було десь о пів на восьму.

Пуаро стояв біля мого ліжка й легенько тряс мене за плече. Лише один погляд на нього, і зі стану напівпритомності я перейшов до цілковитого оволодіння собою.

- Що трапилось? – запитав я, різко підвівшись. Відповідь, що пролунала, була доволі простою, та в ці три слова було вкладено всю гаму емоцій.

- Це вже трапилось.

- Що? – закричав я. – Маєте на увазі... але сьогодні – двадцять п'яте.

- Це трапилось минулої ночі... точніше сьогодні рано-вранці.

Я вискочив із ліжка, і, поки нашвидкоруч одягався, він коротко переповідав, що саме довідався з телефонної розмови.

- На пляжі в Бексгіллі знайшли тіло дівчини. Її ідентифікували як Елізабет Барнард, кельнерку з одного кафе, вона мешкала з батьками в маленькому новому будиночку. За медичними показами, час смерті – між 11 : 30 та першою ночі.

- Вони впевнені, що це саме той злочин? – запитав я, намащуючи щоки пінкою для гоління.

- Власне, під тілом знайшли довідник «ABC», розгорнутий на сторінці потягів до Бексгілла.

Я здригнувся.

- Який жах!

- Faites attention[23 - Будьте обережні (фр.)], Гастінгсе. Не хочу ще однієї трагедії у власному помешканні!

Я понуро витер кров з підборіддя.

- Який план нашої кампанії? – запитав я.

- За кілька хвилин по нас приїде машина. Принесу вам чашку кави сюди, щоб не затримуватись.

За двадцять хвилин ми вже перетинали Темзу, поспішаючи з Лондона поліцейською машиною.

Із нами їхав інспектор Кром, що був присутній на нещодавній нараді, він офіційно очолював розслідування.

Кром суттєво відрізнявся від інспектора Джеппа. Набагато молодший, мовчазний та поважний. Освічений і начитаний, він був, як на мене, трішки самовдоволеним. Він нещодавно відзначився, розкривши серію вбивств дітей, – терпляче вислідив злочинця, і той уже був у Бродморі[24 - Психіатрична лікарня для злочинців.].

Кром, очевидно, був вдалим вибором інспектора для цієї справи, але, на мою думку, він був занадто в цьому переконаний. Із Пуаро він поведився трохи зверхньо. Ставився до нього як молодший до старшого, проте доволі самовпевнено, наче школяр з елітної школи.

– Я мав тривалу розмову з доктором Томпсоном, – мовив він. – Його дуже цікавлять «ланцюжкові», чи «серійні», вбивства. Це – результат особливого викривленого типу менталітету. Простій людині, звісно, важко зрозуміти різні тонкощі, очевидні з погляду медицини. – Він прокашлявся. – Власне, моя остання справа – не знаю, чи ви про неї читали, – це справа Мейбл Гомер, школярки з Масвелл-Гілл, знаєте... Той чоловік, Кеппер, був непередбачуваним. Надзвичайно важко було пов'язати його з тим убивством... А це в нього було вже третє! Справляв враження цілком нормальної людини, як от ви чи я. Та існують різноманітні тести... мовні пастки, знаєте... доволі сучасні, звісно, такого не було у ваш час. Коли ви змусите чоловіка викрити себе, він – ваш! Він розуміє, що ви знаєте, і втрачає впевненість. І вже виказує себе повністю.

– Навіть у мій час таке інколи траплялося, – сказав Пуаро.

Інспектор Кром глянув на нього і, щоб підтримати розмову, пробурмотів:

– Невже?

Усі якийсь час мовчали. Коли проминули станцію Нью-Кросс, Кром промовив:

– Якщо бажаєте щось запитати про справу – прошу.

- Припускаю, опису померлої дівчини у вас немає, так?

- Їй було двадцять три роки, працювала кельнеркою в кафе «Рудий кіт»...

- Pas ?a[25 - Не те (фр.).]. Мене цікавить... чи була вона миловидною?

- Щодо цього не маю жодної інформації, - відповів інспектор Кром, натякаючи, що хоче завершити розмову. Його поведінка наче свідчила: «Справді... ці іноземці! Усі однакові!»

В очах Пуаро з'явилось ледь приховане задоволення.

- Вам це не видається важливим, еге? Проте pour une femme[26 - Для жінки (фр.).] це першочергово важливе. Часто це вирішує жіночу долю!

Знову - мовчання.

Пуаро відновив розмову вже тоді, коли ми наближались до Севеноакса.

- Чи вам випадково не повідомили, як і чим дівчину задушили?

Інспектор Кром відповів коротко.

- Задушили власним паском... цупка плетена штука, як я зрозумів.

Очі Пуаро широко розкрились.

- Ага, - мовив він. - Нарешті маємо точну інформацію. Це вже про щось свідчить, еге ж?

- Я ще його не бачив, - холодно відповів інспектор Кром.

Я вже не міг стерпіти небагатослівність та брак уяви цього чоловіка.

- Це дає нам характеристику вбивці, - сказав я. - Дівчину задушили її власним паском. Це вказує на особливу жорстокість!

Пуаро кинув на мене погляд, якого я не міг зрозуміти. Здавалося, він стримував бажання пожартувати. Я подумав: може, це попередження мені не виголошувати своїх думок при інспекторів?

І знову замовк.

У Бексгіллі нас зустрічав старший інспектор Картер. Із ним був симпатичний, інтелігентний на вигляд молодий інспектор на прізвище Келсі. Його посвятили в деталі справи, щоб він співпрацював із Кромом.

– Ви захочете провести своє дізнання, Кроче, – сказав старший інспектор. – Тож я надам вам загальну інформацію про справу, а тоді відразу можете приступати.

– Дякую, сер, – мовив Кром.

– Ми повідомили її батька та матір, – сказав старший інспектор. – Для них це жахливий шок. Я залишив їх на самоті, щоб вони трохи заспокоїлися перед тим, як їх розпитуватимуть, тож ви можете почати спочатку.

– Є інші члени родини, так? – запитав Пуаро.

– Є ще сестра – друкарка з Лондона. Їй уже повідомили. І є молодий чоловік... Власне, вчора ввечері дівчина мала бути з ним на побаченні, здається.

– Абетковий довідник чимсь допоміг? – запитав Кром.

– Він тут, – старший інспектор кивнув у бік стола. – Відбитків пальців немає. Розгорнутий на сторінці Бексгілла. Новий примірник, мушу завважити: не схоже, що його часто розгортали. І купували не тут. Я перевірів усі можливі канцелярські крамниці.

Кінець ознакомительного фрагмента.

notes

1

Мій друже (фр.). (Тут і далі прим. пер.)

2

Який жах! (фр.)

3

Хіба ні? (фр.)

4

Це правда (фр.).

5

Чимало (фр.).

6

Вишукане (фр.).

7

Витончене (фр.).

8

Поки що ні (фр.).

9

Як? (фр.)

10

Дякую (фр.).

11

Точно (фр.).

12

Закуси (фр.).

13

Інтимний (фр.).

14

Ну так (фр.).

15

До скорої зустрічі (фр.).

16

О Боже (нім.).

17

Бідна жінка! (фр.)

18

Так, мабуть, тут (фр.).

19

Обстановку (фр.).

20

Ну так (фр.).

21

Чорт (фр.).

22

Будь-яку (фр.).

23

Будьте обережні (фр.).

24

Психіатрична лікарня для злочинців.

25

Не те (фр.).

26

Для жінки (фр.).

Купить: https://telnovel.com/kr-st-_a-ata/ubivstva-za-abetkoyu

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)